

Comentariul poeziei Tiganiada scrisa de Ion Budai-Deleanu-a patra parte

Cele mai reusite canturi, din punct de vedere artistic, sunt cantul IX si canturile X-XII. Cantul IX contine o imagine antologica a raiului, in care bunurile se revarsa ca dintr-un adevarat corn al abundentei. Iata cum apare raiul in imaginatia lui Parpangel, ca o proiectie a foamei ancestrale a tiganilor "Rauri de lapte dulce pa vale/ Curg acolo si da unt paraie./ Tarmuri-s de mamaliga moale,/ Da pogagi, da pite si malaie! [...] Dealurile si coastele toate/ Sunt de cas, da branza, da slanina/ iar munti si stance guguiate/ Tot da zahar, stafide, smochine!/ De pe ramurile da copaci/ Spanzura covrigi, turte, colaci./ Gardurile acolo-s impletite/ Tot cu fripti carnaciori lungi, aiosi/ Cu placinte calde stresinite/ Iar in loc da pari tot caltabosi". Iata ca exista si o poezie a bucatelor, ca si marele poet spaniol, Gongora, Ion Budai-Deleanu face din "caltabos" element poetic.

Si mai importante raman canturile X-XII in care au loc discutiile asupra formelor de guvernament. Despre aceste discutii, G.Calinescu spunea ca sunt un "imparat si proletar de satra". In aceste canturi gasim, intregul repertoriu al ideilor iluministe: de la elogiul ratiunii, calitate umana suprema, pana la rolul statului, legislatiei si educatiei si pana la critica institutiilor feudale. Tiganiada este o opera in care se resimte, din plin, influenta doctrinei iluministe. Semnificativ este, in acest sens, discursul lui Janalau, care se desfasoara dupa toate regulile artei oratorice, incepand cu un "exordiu", cu o captatio benevolentiae si sfarsind cu o "peroratie".

Tip de carturar erudit, Janalau vrea sa-si pastreze o obiectivitate cat mai deplina. Dupa Janalau, toate formele de guvernament pot fi bune sau rele, in functie de calitatea popoarelor. Forma de guvernament trebuie aleasa si in functie de firea popoarelor si chiar de conditiile geografice si de clima Janalau scoate in evidenta insemnatatea educatiei, al carei rol este de a "plazmui cetateni intregi". Fundamentul unui stat il constituie legislatia legile trebuie sa fie bune si drepte.

Odata intocmite, legile se impune a fi respectate cu sfintenie. Singura domnie adevarata este domnia legii. Numai legea trebuie sa domneasca oamenii sunt egali in fata legii, dar, pentru ca legile sa fie respectate si aplicate, cu strictete, este nevoie de dregatori corecti si necorupti, pentru ca dregatorii corupti sunt - ne spune Janalau, printr-o foarte frumoasa si sugestiva metafora - ca omizile care rod "frunza pomului cetatenesc".